

הבו שירים!

המלחמה «הטוטלית» של זמננו דורשת מאמצים נפשיים גדולים מאת החייל. משום כך יש ערך מיוחד לטיפול ברוחו. מיניסטריון המלחמה הבריטי עמד על חשיבות הענין והקים על ידו מחלקה מיוחדת לתפקיד זה. וכשהגיעה השעה וארצות-הברית נתעוררו להזדיינות עממית – הוקם אגף כזה גם במיניסטריון המלחמה שלהם. אחת הדאגות הראשונות היתה לטיפול השירי בפיי החייל. כבר המרשל די-סכס, העריך את חשיבות הקצב, והוא שהנהיג לראשונה בחיל הרגלים האירופי במאה ה-18 את הצעידה בקצב אחד, רגל ברגל. אולם השירה איננה אמצעי «טכני» בלבד, לשמירת הקצב, אלא אחד המכשירים הכבירים להפחת ההרגשה הקיבוצית והלאומית. אלפי החיילים היהודים בשורות הצבא זכאים לכך, כי יושם שיר עברי, בעל טעם ותוכן, בסיהם, על צליליו העבריים וערכו המלכד. – המערכת.

הבו שירים! – זו היתה הפקודה שיצאה לפני ימים מספר בכמה וכמה מחנות צבא. המחלקה לענייני רוח הצבא שנוסדה, זה לא כבר ליד משרד הגנרל-אדיוטנט בצבא ארצות-הברית, התענינה לדעת, מה הם השירים, שהצבא הגדול והחדש שלנו, שגויס להגנה לאומית, היה רוצה לשיר. בהתאם לכך נערך משאל, והאנשים המגויסים נשאלו להביע את רצונם. אף כי פרוצידורה זו עלולה להראות כמשונה בצבא, אשר שם עליך לקבל הכל באהבה, אבל בענין השירים לא היתה כל דרך אחרת. כי אמנם אפשר לתת את הפקודה «לפי סדר השירים – שירו!» אבל הזמרה לא תהא מרובה, אלא אם כן סדר שירים זה נקלט על ידי החיילים מן השורה. המשאל הראה כי השירים הפופולריים ביותר הם כמה «שירי-מולדת» (וראש וראשון – ההמנון הלאומי, «הדגל נקוד-הכוכבים»). אחריהם נרצו אחדים משירי-החיילים הישנים, ודוקא של פרשים, – על אף כל המינוע. נשתמרה החיבה לכמה משירי המתישבים הראשונים באמריקה, מימי נדודיהם בעגלות על פני הפרריות. אף לא נשכחו שירי הכושים, העצובים וההרמוניים כל כך. משאל זה ישמש כמדריך לעריכת ספר שירים של הצבא שעומדים לפרסם. זהו הצעד הראשון בתכנית נרחבה לזמרה בציבור ובהליכה-בסך במחנות האימון. – תכנית המכירה בערך הרב של השירה כגורם לחשל את רוח הצבא ואת הרגשת-הליכוד ביחידותיו.

על כן תופסת הזמרה מקום רב בתוך הפעולות שהמחלקה לענייני רוח תטפל בהן ותפקח עליהן במחנות האימון. תכנית זו כוללת בתוכה אספורט, ספריות, מועדונים, להקות דרמטיות, ראינוע, מגע ותחרויות בין מחנות-הצבא השונים, והוצאת עתונות מקומית. רשימת השירים לפי השאלון תגדל מהר, אף עלולים לחול בה שינויים; מפני שהחייל עצמו אוהב, כידוע, לפזם לו משהו לפי רוחו; מי, למשל, יכול היה לשער, שצבא המשלוח הבריטי, כשעסק בפעלו הקצר והאיום בפלנדריה בשנה שעברה יבחר לשיר את הפסוק החוזר מתוך «השלגיה ושבעת הגמדים»: "Heigh ho, Heigh ho, It's Of to Work We go" (הי הו, הי הו, הי הו – יוצאים לעבודה?)

* תורגם מן ה-«Infantry Journal», דצמבר 1940.

במחנות של מלחמת העולם הראשונה היתה הזמרה המאורגנת נסבלת בראשונה רק כשעשוע בלבד. הפקפקנים לגלגו ואמרו כי מנהגים אלה אין מועיל בהם, כי האנשים ישירו בכל אופן. ועדיין היתה זו עובדה, שהם לא שרו. אמריקה שכחה לשיר. כמה דורות של וירטואוזים אירופיים בעלי שם-עולמי שהשתלטו על מקצוע המוסיקה בארצות-הברית הפכו את האמריקנים לאומה של שומעי-מוסיקה בלבד. כשם שרבים מאתנו התרגלו לשבת על ספסלי הקהל באיצטדיונים ולהסתכל במשחקי-ספורט – והדבר השתקף בתוצאות הדלות של המבחן הגופני אצל אלפי טירונים – כך נהג הרוב בשדה המוסיקה.

מנצחי-מקהלות ותיקים עמדו בפרץ. בחסות "מחלקת הנגינה" של המועצה הארצית למען החיילות התחילו מנצחים אלה לאמן אחרים באמנות זו. אכן לא קלה המלאכה לשדל המון אנשים לשכוח את ביישנותם. לפצות גרון ולהשמיע שאון מוסיקלי פחות או יותר. הרי זה דורש כוח השפעה אישית, חיוך בלתי מזויף, ידים "מדברות" וקול של פר-הבשן להשמיע את צליל-הפתיחה ולשמש מופת. התלמידים לומדו לתופף כל מיני קצב, תפיפה ברורה וחזקה. במחנה ע"ש הגנרל זכריה טיילור נקבעו לאימון זה ארבעה אנשים מכל סוללת-תותחים. בסך הכל אומנו 30.000 מנצחים בשביל הצבא, הצי וחיל הרגלים הימי וכן גם בשביל ה"אחיות". הם יצאו למחנות ולקסרקטין ועשו את מלאכתם. גדודים אשר להקות של זמרים, מנגנים בהרמוניקות ובהרמוניקות של פה היו בשורותיהם, "כתתו רגליהם" בדרכים ארוכות. במחנה דיקס, בדרך אל מטח-הרובים היו מרובים הטירונים שהתאוננו על רגלים דוויות. אחרי שהוחל לשיר אגב הליכה ירד בהרבה מספר נגועי הרגלים, ומפקד המחנה הציץ לכתוב הרצאה אל מחלקת-הרפואה, בכותרת: "זמרה כתרופה ליבלות". דברי השיר "הדגל נקוד-הכוכבים" נקבעו על קירות הקסרקטין, ואולי היתה זו הפעם הראשונה בדברי ימינו, שקבוצות-אנשים גדולות יכלו לשיר את את ההימנון שלנו, מבלי שתשעה מכל עשרה ימלמו "ט-ר-ל-ל" מיד לאחר המלים הראשונות. המנצח בנגינות במחנה אפֶטון פתר בעיה שהביאה במבוכה את המפקד. הוא כינס 2000 טירונים-משתמטים גמורים, "תינוקות" קשי-עורף שבעטו בכל משמעת שהיא, – והניע אותם לשיר "הללויה, הללויה" במלוא כוח גרונם. אחרי זה נאותו הללו ללבוש את המדים והתחילו לקבל עליהם, פחות או יותר, עול של צבא. נערכו תחרויות של זמרה. כונסו מקהלות של המונים. אחת בת 42000 עוררה התפעלות רבה כל-כך, השמורה ודאי בזכרון בני המקום עד היום הזה. במשך שנת 1918 נוכחו בסך הכל 37 מיליון איש בכינוסי חיילים בצריפי השעשועים ובחדרי האוכל במחנות האמריקניים, והשעשוע היחיד כמעט היתה זמרה-בציבור. גם באמריקה גופא וגם בצבא-המשלוח בצרפת עמדו פעם בפעם על החזיון, ששירי-לכת חיים ושירי-מולדת פשוטים עלולים לחולל פלאות ממש, בהשפיעם על רוח האנשים, בהחלישם את עייפותם ואת מתיחות עצביהם. לא פחותה מזו היתה השפעת הזמרה בתקופת הרפיון שבאה אחרי שביתת הנשק. היא שמרה על מצב רוחו הטוב של צבא הכיבוש ועזרה לו לשאת את ימי הצפיה היגעה במחנות הפירוק של הצבא. באחד המחנות היה הצבא פותח בשיר עוד לפני 7³⁰ בבוקר.

כך הוא הרושם העז של זכרונות הימים ההם מלפני 22 שנה. אולם כיום ודאי יש מקום לשאול שמא המלחמה המודרנית הממונעת והממוכנת, על הטכניקה של ה"בליצקריג", אינה עשויה בכלל לשמוע קול שיר.

בימי פלישת הנורמנים לאנגליה, – הפלישה היחידה שהצליחה – השתער

הטרובדור טלפר על סוסו לקרב, כשהוא שר את „שירת רולנד“ ומניף את חרבו על ראשי הסכסונים. צבאותיו של לואי הייד, לבני-המדים, הטיחו את הזמר „מלברוק יצא למלחמה“ אל מול פני הגנרל האנגלי הזה, שכמעט כל כוח לא יכול לנצחו. בעשרות השנים האחרונות היה קיים מנהג בכמה גדודים בצרפת בנוגע לזמר „יונתי זהובת השער“: רק קצין יכול היה לפתוח בשיר זה, ורק בשעה קשה ביותר. הרבה מאנשי „צבא המשלוח האמריקני בצרפת“ למדו לשיר אותו בשנת 1918. אולם בשנת 1940 לא שרו חיילי צרפת אלא מעט או לא שרו כלל. הזמר „מדליין“, שכותב הטורים האלה למד מפי מפקד-סוללה צרפתי עליו, בחפירה ממזרח לורדון, אבד לו זכר, כנראה.

הצבא הגרמני, שאף לו מסורת-זמרה קבועה מדורות, לא רק שלא נתן לה לשקוע, אלא שנפח בה רוח חיים חדשים. „זמר פולין“ (Polen-Lied), שלפי השמועה השתחף גבלס בעצמו בחיבורו, אוצר בתוכו נעימה מ-משמר הריין, בלית צלילים ממושכים בשביל המקהלה, והתזמורת מצטרפת לזמרה בנעימות מפוארות. הנעימות הללו נקראו בפי הגרמנים בשם „שתי דיוזיות סמויות מעין“, שגרמו לפי דעתם מהלומות כבדות למעצמות-הברית.

אם כי כוחות הצבא הגרמני הם ממוכנים ביותר, הרי המחנה הגדול שלהם עדיין מהלך ברגל במידה רבה. כתב של „Associated Press“, שראה אותם בעברם את נהר השלדה באנטורפן, תיאר כיצד נישאו על כנפי הזמרה. ביום חם התקרבה שדרת-צבא יגעה אל גשר-סירות שהוטל על פני הנהר. לאחר שחיל-החלוץ זו, הופיעה בצדו מכונית של רדיו. קריינים הריעו מתוכו מרש רעשני. מיד רפתה מתיחותו של הצבא. דומה היה שעיפותו פגה. האנשים התחילו לשיר ולצפצף, משתערים לפנים בכוח מחודש. מכוניות רדיו אלה ליוו את הצבא הגרמני בכל מערכותיו, בספקם לו מוסיקה במסעיו. בחניות הצטופפו האנשים מסביב להן כדי לשיר ולשמוע חדשות מן הבית, שהכילו אף ידיעות ממשפחות אנשי היחידה.

השירה בימי מלחמה אינה נחלת הצבאות האירופיים בלבד. אגרת של אמריקני אחד מסין מוסרת ידיעות מפליאות בנידון זה. עד עכשו לא חשבנו את הסינים לאנשי זמרה. „סין, כותב האיש, הפכה את קריאת-המלחמה שלה לנגינה. הזמרה השפיעה הרבה על רוח האומה“.

וכך גם במחנות הצבא שלנו, בישנים וחדשים כאחד, תולכים ומצטחצחים הגרונות. התזמורות לומדות ללוות את מקהלות-ההמונים. בשוב החיילים למחנה לאהליהם, הרי הם שולחים ידיהם למפוחיות ושאר כלי-נגינה. נשמעים שירים, דברים נוסנים חביבים על הקהל, או אף חדשים, שנכתבו בהזדמנות בשביל אחד מסוגי החיל השונים או בשביל אחד הרגימנטים.

אין להכחיש שהרוח הוא הכוח המפעם את הצבא. השירים מלבים את השלהבת הזאת כי תבער באש בהירה, ואמנם יאה לקרוא להם „דיוזיות סמויות מן העין“, שמטילים אותן לתוך המערכה.

צבא אשר שירה בפיו הוא גם צבא-מלחמה.

גנרל פרנקלין בל (צבא ארצות-הברית)

[בשם שחשוב לחיל פי ידע לירות, כך ממש חשוב לו שידע לשיר.]
גנרל לאונרד ווד (צבא ארצות-הברית)